

Vlaanderen
is erfgoed

Beschermingsdossier

Twee mijnkraters van de Eerste
Wereldoorlog bij Sint-Elooi, leper
(Voormezele)

Monument

Agentschap
Onroerend
Erfgoed

Beschermingsdossier:

Twee mijnkraters van de Eerste Wereldoorlog bij Sint-Elooi, Ieper
(Voormezele) - monument

INHOUDELIJK DOSSIER

Dossiernummer: 4.001/33011/121.1

Hilde Verboven

14/03/2017

INHOUDSTAFEL

1.	Beschrijvend gedeelte	4
1.1.	Situering	4
1.2.	Historisch overzicht	4
1.2.1.	Algemeen.....	4
1.2.2.	Sint-Elooi: testgebied voor Britse dieptemijnen (27 maart 1916).....	5
1.2.3.	Sint-Elooi en de mijnslag (7 juni 1917).....	6
1.2.4.	Naoorlogse periode.....	7
1.3.	Beschrijving met inbegrip van de erfgoedelementen en erfgoedkenmerken.....	7
1.4.	Fysieke toestand van het onroerend goed	8
2.	Evaluerend gedeelte	8
2.1.	Evaluatie van de erfgoedwaarden	8
	Historische waarden	8
	Culturele waarde.....	9
	Ruimtelijk-structurerende waarde	9
	Technische waarde.....	9
2.2.	Motivering van het type bescherming.....	10
2.3.	Motivering van de afbakening van de bescherming	10
2.4.	Juridische toestand	11
2.4.1.	Onroerend Erfgoed:	11
2.4.2.	Ruimtelijke Ordening:	11
2.4.3.	Natuur en Bos:	11
3.	Beheersvisie	12
3.1.	Beheersdoelstellingen voor het beschermd onroerend goed	12
3.2.	Bijzondere voorschriften voor het beschermd onroerend goed.....	13
3.3.	Toelatingsplichtige handelingen voor het beschermd onroerend goed.....	13
4.	Bronnen	13
5.	Bijlagen bij het inhoudelijk dossier	15
5.1.	Omgevingsplan bij de bescherming	15
5.2.	Fotobijlage	15
5.3.	Kaarten en figuren	15
5.4.	Criterionota	15

1. BESCHRIJVEND GEDEELTE

Dit beschermingsdossier maakt deel uit van het thematische beschermingspakket 'Relicten van de mijnenoerlog aan het front van de Eerste Wereldoorlog', dat op zijn beurt kadert in de reeks beschermingsdossiers van het erfgoed van beide wereldoorlogen in Vlaanderen. De WO I-mijnkraters markeren de frontlijn in Ieper en Heuvelland uit de periode 1914-1917. Heden bestaan op het grondgebied van deze gemeenten nog veertien sites met sporen van de ondergrondse oorlog. Twee daarvan hebben restanten van mijnkraters die onvoldoende goed bewaard zijn om een bescherming te verantwoorden. In het verleden zijn vier sites op ad hoc basis al geheel (Spanbroekmolen) of gedeeltelijk beschermd (Hooge, Hill 60, Sint-Elooi).

Voorliggend pakket houdt de bescherming van negen sites in:

- Sanctuary Wood
- Caterpillar (aanvulling op bescherming Hill 60)
- Palingbeek
- Sint-Elooi (aanvulling op bescherming bunker en mijnkrater 7/6/1917 Sint-Elooi)
- Hollandse Schuur
- Petit Bois
- Maedelstede
- Peckham
- Kruisstraat

Deze selectie is representatief voor de evolutie van de ondergrondse oorlog in verschillende fasen gebaseerd op technische ontwikkelingen. Daarbij wordt een onderscheid gemaakt tussen sites waar op geringe diepte ondergrondse mijnen ontploften en sites met dieptemijnen. De mijnkratersites vormen een linie die op de frontlijn van 1914-17 tot stand kwam. Daarom worden ze in een thematisch pakket behandeld. Toch wordt aan elke site een apart dossier gewijd, omdat in het huidige landschap de mijnkratersites te ver uit elkaar liggen en op het terrein niet samen als een geheel kunnen worden waargenomen.

1.1. Situering

Voorliggend dossier omvat de bescherming van twee mijnkraters in de wijk Sint-Elooi: Eekhofstraat z.nr., Ieper (Voormezele).

Tijdens de Eerste Wereldoorlog werden verschillende locaties aan het front rond Ieper ondermijnd. Sint-Elooi lag op een zacht glooiende uitloper van de midden West-Vlaamse heuvelrug, de waterscheidingskam tussen het IJzer- en Liebekken. De mijnkraters die hier liggen, markeren een belangrijk kantelmoment in de geschiedenis van de ondergrondse oorlog aan het Ieperfront. Op 27 maart 1916 ontploften hier voor het eerst gelijktijdig verschillende mijnen die de Britten in deze frontsector op grote diepte hadden weten in te graven. Het was een voorafspiegeling van wat later op de heuvelrug Wijtschate-Mesen tijdens de mijnslag van juni 1917 zou gebeuren.

1.2. Historisch overzicht

1.2.1. Algemeen

De twee mijnkraters bij Sint-Elooi zijn relictten van Britse mijnontploffingen op 27 maart 1916. Het zijn voorbeelden van diepe mijnexplosies in een vroeg stadium van de ondergrondse oorlog. Hoe deze zich tussen december 1914 en juni 1917 op het front in de

Beschermingsdossier: Twee mijnkraters van de Eerste Wereldoorlog bij Sint-Elooi, Monument

Ieper- en Wijtschateboog ontplooid, is beschreven in de bijhorende 'criterianota' onder de rubriek '1.2 Historisch overzicht'. De bijzonderheden over de mijnkraters bij Sint-Elooi komen hieronder aan bod.

In de volgende paragrafen verwijzen we soms naar genummerde kraters (bv. krater 4). Deze nummering komt overeen met de nummers op de (Canadese) loopgravenkaart van 29 juli 1916, die de toestand bij het front van Sint-Elooi ruimtelijk inzichtelijk maakt. Deze kaart is ook opgenomen in bijlage 5.3.

1.2.2. Sint-Elooi: testgebied voor Britse dieptemijnen (27 maart 1916)

Een onooglijk gehuchtje ten zuiden van Ieper werd tussen 1914 en 1917 het toneel van één van de ondergrondse conflicten die het internationale front rond Ieper en Wijtschate kenmerkte: Sint-Elooi. Via de Rijsselsepoort trokken een eeuw geleden geallieerde troepen naar het front tussen Ieper en Wijtschate. Het landschap was er zacht glooiend, zonder uitgesproken hoogteverschillen. Wel was veel te doen om een oud molenrelict, the *Mound* geheten, een aarden lichaam van een 18de-eeuwse windmolen, dat in november 1914 pal op de frontlijn kwam te liggen.

Sint-Elooi raakte in een vroeg stadium tijdens de oorlog berucht voor zijn talloze schermutselingen op het front van 1914-juni 1917. Op een kleine oppervlakte tussen de Armentierseweg en de Rijsselseweg lag een fel betwist front van 700m breed (oost-west), het mikpunt van aanvallen afwisselend door geallieerden en Duitsers. Daardoor bevond het landschap zich al rond midden 1916 'in verregaande staat van ontbinding'. Sinds 3 februari 1915 kwamen de eerste mijnen hier tot ontploffing. Maar ook de artilleriebeschietingen zorgden voor beschadigingen aan het loopgravensysteem en maakten het landschap geleidelijk aan onherkenbaar. Van de wegen was alleen nog een bescheiden spoor af te lezen. Het gehuchtje zelf, of de bebouwing, was volledig van de kaart geveegd.

Een doorn in het oog van de Duitsers was de *Mound of Death*, de aarden hoop bij Sint-Elooi die de eerste oorlogsmoanden in de geallieerde frontlinie was geïntegreerd. Hij bood een goed uitzicht op de omgeving, tevens een ideale plaats voor scherpschutters. De positie was daardoor een prioritair mikpunt voor de Duitse artillerie én ondermijners. Na een gecoördineerde actie op 14 maart 1915 namen de Duitsers de loopgraven op en rond de *Mound* in. Ondanks Britse tegenaanvallen de dag nadien, ging de positie verloren en bleef de intussen fel gehavende hoogte in Duitse handen. Tegen het voorjaar van 1916 bestond The Mound niet meer, want was hij door opeenvolgende ondermijningen en artilleriebeschietingen helemaal weggeblazen.

De eerste Britse mijnen bij Sint-Elooi explodeerden pas op 10 juli 1915. Maar in augustus 1915 gooiden de Britten het over een andere boeg. Ze begonnen aan de ondertunneling van het front op grote diepte, tot op 12 à 18m, wat tot dan toe ongezien was. Daarmee werd Sint-Elooi een belangrijk testgebied voor diepe ondermijningen en hun effecten op de militaire operaties aan het front. In tegenstelling tot andere sectoren aan het front lieten de Britten bij Sint-Elooi al op 27 maart 1916 hun zware mijnen exploderen. Bijzonder was dat zij over een breedte van 540 meter vijf mijnladingen onder de Duitse stellingen plaatsten, waarvan de twee diepste op 18m onder het maaiveld. Oorspronkelijk was gepland dat nog twee bijkomende mijnen tot onder het Duitse front zouden worden ingegraven, maar door instortingen van de mijngangen tijdens artilleriebeschietingen, werd het uitgraven van de tunnels vroegtijdig stopgezet. Die mijnen zouden in niemandsland ontploffen. In totaal gingen op 27 maart 1916 per mijn in één klap 7 à 15 ton explosieven de lucht in. Dertig seconden na de mijnontploffing – de tijd die nodig was om het uitgebraakte puin te laten neerstorten- zetten de Britten de aanval in. Maar in het kapotgeschoten landschap vergisten ze zich van krater en bereikten ze niet de vooropgestelde kraters 4 en 5. Die werden pas resp. drie en zes dagen later –na heel veel

Beschermingsdossier: Twee mijnkraters van de Eerste Wereldoorlog bij Sint-Elooi, Monument

weerstand- ingenomen. Op 6 april 1916 kwamen de kraters van 27 maart na hevige artilleriebeschietingen weer in handen van de Duitsers. Nog twee weken raasde de artillerie van geallieerden en Duitsers door, tot de beschietingen door munitietekort stilvielen. Tot juni 1917 veranderde er niets meer aan de posities.

De mijnontploffingen van 27 maart 1916 bezorgden de Britten gedurende enkele weken een kleine terreinwinst, die tegen midden april weer helemaal verloren was gegaan. De Duitsers hielden er een terreinvoordeel aan over, want zij bouwden de kraters als versterkingen in hun eerste linies uit. Deze versterkingen bezorgden de Duitsers een stevige voet aan de grond. Ter hoogte van Sint-Elooi maakte hun frontlinie een uitstulping, waardoor de Duitse posities daar veel dichterbij de Britse kwamen te liggen. Na de slag om Sint-Elooi (27 maart- 16 april 1916) bereikten de geallieerden en Duitsers het status quo, hoewel in de voorste linies altijd een paranoïde achterdocht voor ondergrondse mijnactiviteiten bleef bestaan. Het idee van elk moment onder een dikke laag aarde te worden bedolven, veroorzaakte voortdurende angst bij hen die de voorste lijnen bemanden.

Een maand harde strijd had geen terreinwinst opgeleverd, maar wel een hoge mensentol: aan geallieerde zijde telde men 634 doden, 1750 gewonden en 160 vermisten; aan Duitse zijde vielen 480 doden, 600 gewonden en 490 krijgsgevangenen. Naar schatting 300 Duitsers raakten door de mijnontploffingen meteen bedolven. Dit alles speelde zich af op een morzel grond van hooguit 3,5 hectare.

De mijnexplosies bij Sint-Elooi hadden de Duitsers verrast. Tot hun ontzetting stelden ze vast dat de ontploffingen groter dan ooit waren en vanuit grote diepte werden ontstoken. De Britten hadden de ondergrondse oorlogsvoering naar een dieper niveau gebracht. Het vermoeden bestond dat zij ook op andere plaatsen diep onder de Duitse stellingen aan het graven waren. Als antwoord op deze ontwikkelingen richtten de Duitsers speciale graaf- en tunneleenheden op, de *Mineure*, die aan het front in de Westhoek onder leiding van één bevelhebber Otto Füsslein (Vierde Leger) stonden. Zij bedachten eveneens nieuwe technieken om diepere schachten te graven. Als gevolg van de mijnexplosies in Sint-Elooi begonnen de nieuwe Duitse tunneleenheden in de zomer van 1916 aan een systeem van *Tiefensicherung*, het graven van diepe schachten als verdediging van hun posities achter het front in de Ieper- en de Wijtschateboog. De ondergrondse oorlog zou nog opgedreven worden.

1.2.3. Sint-Elooi en de mijnslag (7 juni 1917)

Toen het plan voor de mijnslag rijpte, kozen de geallieerden Sint-Elooi opnieuw uit als één van de locaties door de plaatsing van een dieptemijn. In augustus 1916 begon de Canadese 1ste *Tunnelling Company* aan het schachthuis. De schacht werd ingeplant in de ondersteuningsloopgraven op ruim 100m achter de frontlinie, wat de kans op ontdekking bij een Duitse raid verkleinde. Na een maand was de "Queen Victoria schacht" tot op 30m diepte gezakt en begonnen de graafwerken aan de 400m lange horizontale galerij. De mijnkamer van grofweg 10 op 10m werd met de grootste springlading ooit van 43,4 ton ammonal uitgerust. Toen deze op 7 juni 1917 samen met de andere 18 dieptemijnen explodeerde, veranderde de zone tussen de Armentierse- en de Rijselseweg in één groot gapend gat. Merkwaardig genoeg was de krater van de dieptemijn uit 1917 –ondanks de diepte en de grootte van de lading- in verhouding tot andere dieptemijnen relatief 'beperkt', ongeveer 54m doorsnede en 5m diep. De *tunnellers* waren teleurgesteld in het effect van de mijn, mogelijk te wijten aan de extra diepte van de mijnkamer (38m). Toch kon de 41ste Britse Divisie meteen nadien vooruitgang boeken. Na de mijnslag schoof de frontlijn een paar kilometer oostwaarts op, waardoor Sint-Elooi voor een bepaalde periode in de tweede of derde geallieerde lijn kwam te liggen en het er dus relatief kalm was in vergelijking met vroegere periodes.

Beschermingsdossier: Twee mijnkraters van de Eerste Wereldoorlog bij Sint-Elooi, Monument

Enkele kengetallen van het Britse ondermijningssysteem:

- Mijnschacht Sint-Elooi (Victoria): begonnen augustus 1916, lading klaar eind mei 1917.
- Lading 43.400 kg ammonal
- Diepte springlading: 30-38m
- Galerij lengte: 408 m

Het Duitse ondermijningssysteem gebruikte de kraters van 27 maart 1916 om vanuit de relatief beschutte kratermond dicht bij het front ondergrondse tunnels en luisterposten te graven. Van daaruit lieten ze herhaaldelijk kleine mijnen tot ontploffing komen. Dit systeem lag vrij oppervlakkig en was niet bij machte om de Britse diepe Victoria tunnel te ontdekken. Net zoals bij andere frontlocaties waren de *Mineure* ook hier aan een diepliggend (-25m) tunnelsysteem begonnen, op ongeveer 200m achter hun frontlinie. Langs beide zijden van de Rijselseweg lieten ze twee schachten zinken: Anton en Adam. Vanuit de Anton-schacht ging een galerij op 25m diepte in de richting van het front, te ver van het Britse tunnelsysteem verwijderd om het te ontdekken.

1.2.4. Naoorlogse periode

Na de oorlog zijn enkel de grootste mijnkraters bij Sint-Elooi overgebleven, met name de grote krater van de dieptemijn van 7 juni 1917 en twee kraters van maart 1916 langs de Eekhofstraat. Een topografische kaart van 1959 bevestigt deze situatie. Alle kleinere kraters zijn in de naoorlogse jaren geëffend, ook de grote krater 3¹ van 27 maart 1916 die tijdens de gevechten zo omstreden was.

Door de uitbreiding van bebouwing is de grote krater van 7 juni 1917 helemaal ingesloten geraakt. Vóór de oorlog bevond de bebouwing zich meer ten noorden van het kruispunt. Sinds de jaren 1960 is die prominent naar het zuiden uitgebreid, vooral langs wegen. Daardoor is de krater niet langer vanaf de straatkant zichtbaar. Ook de twee mijnkraters van maart 1916 zijn opgenomen in de tuinen bij woningen naarmate de bebouwde zone langs de Rijselseweg uitbreidde.

De krater van 7 juni 1917 is opgenomen in de kraterroute rond Ieper. Sinds 2003 is de site toegankelijk gemaakt met aangelegde paden en informatieborden van het netwerk "Oorlog en Vrede in de Westhoek". De "vredige" kratervijver in privaat eigendom is beperkt toegankelijk gesteld voor bezoekers, in ruil voor het landschappelijke beheer door zorgen van de milieudienst van de stad Ieper. De site is voorzien van infodragers, wandelpad en zitbanken.

In 2010-11 toonde het waarderend archeologisch onderzoek van Onroerend Erfgoed met vier proefsleuven in weilanden en akkers rond Sint-Elooi aan dat de terreinen er niet gediepgond zijn, hooguit genivelleerd. Een proefsleuf nabij de veronderstelde ligging van de *Queen Victoria shaft* legde de aanzet van een ondiepe ondergrondse constructie bloot. De constructie kan in verband worden gebracht met de Victoria mijnschacht en tunnel, die na 1917 als een ondergrondse schuilplaats *Victoria street tunnel (deep dugout)* werd gerecupereerd. De constructie werd niet verder geëxploreerd. De bewaringstoestand van de ondergrondse systemen bij het mijnkratercomplex is onbekend. De ligging van de Duitse schachten is alleen bij benadering gekend.

1.3. Beschrijving met inbegrip van de erfgoedelementen en erfgoedkenmerken

De twee mijnkraters van de Eerste Wereldoorlog omvatten een met water gevulde kratermond en de daarrond liggende kraterlip, voor zover deze bewaard is.

¹ De nummering van de kraters verwijst naar bijlage 'Kaarten en Figuren'. De nummering stemt overeen met de nummering van Britse naoorlogse schema's van de mijnkratersite.

1.4. Fysieke toestand van het onroerend goed

De fysieke toestand van het onroerend goed waarvoor dit beschermingsdossier wordt opgemaakt is vastgesteld tijdens een plaatsbezoek op 23 februari 2017. De fysieke toestand is op dat moment fotografisch gedocumenteerd. Deze registratie is als bijlage bij het ministerieel besluit gevoegd en geeft een beeld van de toestand van het onroerend goed op het moment van de bescherming.

Van de zes op 27 maart 1916 ontplofte dieptemijnen bij Sint-Elooi bestaan tot op heden twee goed bewaarde mijnkraters, die als cirkelvormige plassen in de tuinen langs de Eekhofstraat liggen. Een deel van de kraterlip is bewaard gebleven: bij krater 4 valt het verhoogde reliëf op de zuid en oostkant van de krater het meest op, bij krater 5 is de opgeworpen aarde ten noorden van de krater blijven liggen. De Eekhofstraat ligt in een boog rond krater 4 op de rand van de kraterlip. Naar aanleiding van de bouw van een vakantieverblijf is een deel van de oorspronkelijke kratermond van krater 5 opgevuld. Daardoor heeft deze zijn oorspronkelijke ronde vorm niet meer. Bij krater 4 staat het waterpeil hoog in deze krater.

De diameter van de kraters is op twee niveaus opgemeten, met name op niveau van het wateroppervlak (bron orthofoto's van 2012, Agiv) in noord-zuid en oost-west richting en op niveau van de kraterlip in noordwest-zuidoost richting tussen de twee hoogste punten (bron digitale terreinmodel 1m, Agiv). Omdat een exacte opmeting onmogelijk is, worden de afmetingen afgerond. Dat geeft de volgende afmetingen:

Krater 4:

- Wateroppervlak
 - o N-Z 35m
 - o O-W 40m
- Kraterlip
 - o N-Z 44m
 - o O-W 52m

Krater 5:

- Wateroppervlak
 - o N-Z 33m
 - o O-W 21m
- Kraterlip
 - o N-Z 40m
 - o O-W 25m

2. EVALUEREND GEDEELTE

2.1. Evaluatie van de erfgoedwaarden

Alle tot nu toe bekende mijnkratersites in Vlaanderen dateren uit de Eerste Wereldoorlog. De bijgevoegde criterianota beschrijft de generieke erfgoedwaarden van mijnkratersites, waarvan er verschillende van toepassing zijn op de mijnkraters bij Sint-Elooi. De volgende waarden motiveren de bescherming van deze mijnkratersite.

Historische waarden

De mijnkraters bij Sint-Elooi getuigen van de **ondergrondse** mijnenoerlog zoals die in de periode 1914-1918 op het front in de Westhoek werd gevoerd. Kenmerkend voor de Eerste Wereldoorlog was zijn statische karakter: een vier jaar durend, bloedig conflict dat tot

Beschermingsdossier: Twee mijnkraters van de Eerste Wereldoorlog bij Sint-Elooi, Monument

volledige stilstand was gekomen. Bovengronds lukte het niet om tot een doorbraak te komen en dus probeerde men het ondergronds. Historisch gezien paste de techniek van ondermijningen in de traditie van de belegering van vestingen, zoals die in lang vervlogen tijden vaak was toegepast. Tussen februari 1915 en juli 1917 ontploften in Sint-Elooi tientallen mijnen. Het gehucht was het voorwerp van grootscheepse ondermijningsacties die telkens gevolgd werden door bloedige infanterieaanvallen. De overgebleven, met water gevulde mijnkraters getuigen nog altijd van deze typische manier van oorlogsvoering.

Tijdens de Eerste Wereldoorlog werden verschillende locaties aan het front rond Ieper ondermijnd. De twee mijnkraters bij Sint-Elooi markeren een belangrijk kantelmoment in de geschiedenis van de ondergrondse oorlog aan het Ieperfront. Het zijn de **oudste voorbeelden van diepe mijnexplosies in een vroeg stadium** van de ondergrondse oorlog. Op 27 maart 1916 ontploften hier voor het eerst gelijktijdig verschillende mijnen van elk 7 à 15 ton die de Britten in deze frontsector op grote diepte (tot 18m) hadden weten in te graven. Het was een voorafspiegeling van wat later op grotere schaal langs de heuvelrug Wijtschate-Mesen tijdens de mijnschlag van juni 1917 zou gebeuren.

Goed bewaarde landschappelijke relict van de Eerste Wereldoorlog die nog zichtbaar zijn op het terrein, zijn zeldzaam. Na de oorlog lag de frontzone bezaaid met miljoenen granaattrechters en resten van militaire infrastructuur. Tijdens de reconversie van het oorlogslandschap naar een genormaliseerde, leefbare agrarische omgeving werden de meeste oorlogsrestanten weggewerkt: gronden werden geëffend, landbouwterreinen gediëpgrond, loopgraven ontmanteld, percelen opnieuw gebruiksklaar gemaakt. De mijnkraters zijn één van de weinige relict van het vroegere oorlogslandschap die nog in situ op het terrein herkenbaar zijn. Ze markeren de ligging van de Duitse frontlijn van 1915-1917.

Culturele waarde

Herdenkingsplaats: De mijnkraters bij Sint-Elooi herinneren aan het dodelijke ondergrondse kat-en muisspel tussen de troepen aan het front. Bij de mijnontploffingen en de daaropvolgende infanterieaanvallen kwamen aan beide zijnde manschappen om. Niet altijd slaagde men erin om de lichamen te evacueren. In die zin vormt de site de laatste rustplaats en herdenkingsplaats voor militaire slachtoffers van de Eerste Wereldoorlog. In het geval van Sint-Elooi streden vooral Canadese en Duitse troepen in 1916 tegen elkaar. De mijnontploffingen van 27 maart 1916 bij Sint-Elooi kregen vooral in de Canadese historiografie weerklank. De herinnering aan de Eerste Wereldoorlog kent nog altijd een breed maatschappelijk en internationaal draagvlak.

Ruimtelijk-structurende waarde

Het tracé van de Eekhofstraat is bij de wederopbouw van het landschap in de naoorlogse periode aangepast aan de ligging van de mijnkraters van 27 maart 1916. De weg ligt op de rand van de kraterlip.

Technische waarde

Ook al zijn ondermijningen traditionele vormen van oorlogsvoering, de ondergrondse oorlog in de Westhoek evolueerde en kende **technische vernieuwingen**. De mijnkraters van 27 maart 1916 zijn restanten van vroege Britse experimenten met dieptemijnen. Sint-Elooi was de locatie waar al vanaf augustus 1915 met diepliggende schachten, tunnels en krachtige springladingen werd geëxperimenteerd. De principes waarmee hier voor het eerst werd geëxperimenteerd, werden later op grotere schaal toegepast tijdens de mijnschlag in de Wijtschateboog (7 juni 1917).

Beschermingsdossier: Twee mijnkraters van de Eerste Wereldoorlog bij Sint-Elooi, Monument

Na de ontploffing van de eerste zware Britse mijnladingen beseften de Duitsers dat zij hun voorsprong in de ondergrondse mijnoorlog kwijt waren. Als gevolg van de mijnexplosies in Sint-Elooi begonnen de nieuwe Duitse tunneleenheden in de zomer van 1916 aan een systeem van *Tiefensicherung*, het graven van diepe schachten als verdediging van hun posities achter het front in de Ieper- en de Wijtschateboog. De site is illustratief voor de escalatie van de mijnoorlog en voor veranderingen in de techniek en de plaatsing van mijnen.

2.2. Motivering van het type bescherming

De mijnkraters bij Sint-Elooi worden beschermd als monument. Het Onroerenderfgoeddecreet definieert een monument als volgt: "een onroerend goed, werk van de mens of van de natuur of van beide samen, met inbegrip van de cultuurgoederen die er integrerend deel van uitmaken, inzonderheid de bijhorende uitrusting en de decoratieve elementen van algemeen belang wegens de erfgoedwaarden."

Het ontstaan van de mijnkraters is het gevolg van menselijk ingrijpen, met name door de constructie van schachten en tunnels met de plaatsing en de ontploffing van explosieven in de ondergrond als eindresultaat.

Hoewel de mijnkratersite historisch gezien een onderdeel vormde van een linie, is dat heden niet meer het geval. De frontlinies en het niemandsland zijn uit het landschap verdwenen, evenals de zichtbare relaties tussen de mijnkratersites in het voormalige open frontlandschap. De mijnkratersites blijven over als individuele relictten en materiële getuigen van de ondergrondse strijd tijdens de Eerste Wereldoorlog. De bescherming beoogt het behoud van de op het terrein zichtbare mijnkraters per site. De mijnkraters liggen als punten in het landschap. De samenhang met andere mijnkratersites is op het terrein niet waarneembaar. Een bescherming als monument is daarom het meest aangewezen.

2.3. Motivering van de afbakening van de bescherming

De afbakening van het beschermd onroerend goed is opgenomen op het plan dat als bijlage bij het ministerieel besluit is gevoegd. Alle kadastrale percelen gevat door de bescherming zijn opgenomen in artikel 1 van het ministerieel besluit. Om het behoud van de op het terrein zichtbare mijnkraters te verzekeren, volstaat het een deel van de percelen in de beschermingsperimeter op te nemen.

De bescherming van de mijnkraters bij Sint-Elooi omvat de twee met water gevulde kraters en het gedeelte van de kraterlip dat bewaard is.

De ligging van de tunnels van waaruit de mijnen van 27 maart 1916 tot ontploffing kwamen, is bij benadering gekend. Een deel van de tunnels is bij de explosies waarschijnlijk ingestort. Andere tunnels zijn door de uitbreiding van de lintbebouwing langs Rijselseweg overbouwd. Daarom en omwille van het gebrek aan informatie over de bewaringstoestand van schachten en ondergrondse tunnels, zijn deze niet mee opgenomen binnen de beschermingsperimeter.

Beschermingsdossier: Twee mijnkraters van de Eerste Wereldoorlog bij Sint-Elooi, Monument

2.4. Juridische toestand

2.4.1. Onroerend Erfgoed:

De mijnkraters bij Sint-Elooi zijn opgenomen in de wetenschappelijke inventaris onder het ID-nummer 304163:

<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/304163>. Ze vormen een aanvulling op de reeds beschermde bunker en krater van 7 juni 1917 (2015).

Ze liggen in het vastgestelde landschapsatlasrelict "Ieperse vestingen en omgeving, bossen ten zuiden en heuvelrug Wijtschate-Mesen":

<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/10453>

Op het omgevingsplan in bijlage bij dit dossier zijn de beschermingen opgenomen die in de buurt liggen van het onroerend goed waar dit dossier over gaat.

2.4.2. Ruimtelijke Ordening:

De percelen waarin de mijnkraters liggen, hebben op het gewestplan een bestemming als landschappelijk waardevol agrarische gebied (code 0901) (Gewestplan Ieper-Poperinge, 14/8/1979). Ze grenzen aan het woonuitbreidingsgebied rond de Rijsselseweg.

Op Vlaams niveau werd in 2011 het Agnas planningsproces voor de voorbereiding van een gewestelijk ruimtelijk structuurplan 'Ieperboog-zuid' opgestart. Sinds 2012 vond geen nieuw overleg meer plaats.

Het ruimtelijk structuurplan provincie West-Vlaanderen (2002, herziening 2014) erkent specifiek voor de toekomstige ruimtelijke structuur van het landschap het belang van onroerend erfgoed voor het behoud van de diversiteit en herkenbaarheid van West-Vlaamse landschappen. Zo identificeert de provincie het oorlogserfgoed als een belangrijk onderdeel in de identiteit van de Westhoek. Bij de deelruimte 'Heuvels-IJzer' waartoe de Westhoek behoort, wordt het landschap met relatief geringe bebouwing, golvend karakter en kleine landschapselementen als aantrekkelijk omschreven. Omwille van de visuele zichten is een kwalitatieve inpassing van nieuwe (landbouw)infrastructuur aangewezen. Als bindende maatregel stelt de provincie voor om een beleid rond gave landschappen uit te werken en bakens in het landschap te selecteren. Enkele kratersites selecteerde de provincie als dagtoeristische knooppunten (Pool of peace ; Hill 62 met Sanctuary Wood Museum; Hooge Crater Cemetery en Hooge Crater Museum).

Het ruimtelijk structuurplan gemeente Ieper (2000) vermeldt het oorlogsverleden van de stad als één van de troeven bij de toeristische-recreatieve doelstellingen. Het kanaal Ieper-Komen staat in het RSP vermeld als een belangrijke ecologische corridor binnen de gewenste natuurlijke structuur van de gemeente.

2.4.3. Natuur en Bos:

De mijnkraters liggen niet in VEN of IVON, of vogelrichtlijngebied. De percelen behoren niet tot een Vlaams natuurreserveaat of een erkend natuurreserveaat. De percelen behoren ook niet tot een Habitatrictlijngebied.

3. BEHEERSVISIE

3.1. Beheersdoelstellingen voor het beschermd onroerend goed

De beheersdoelstellingen moeten de zakelijkrechthouders (eigenaars, erfpachthouders, opstalhouders en leasinggevers) en gebruikers op weg helpen om de erfgoedwaarden maximaal in stand te houden of te verbeteren. Ze hebben de optimale verwezenlijking van de erfgoedwaarden voor ogen.

Ze geven richting aan of vormen een kader voor toekomstig beheer van het beschermd onroerend goed. Zakelijkrechthouders en gebruikers dienen rekening te houden met deze beheersdoelstellingen als ze werken wensen uit te voeren aan het beschermd goed. Ook de overheid houdt met deze doelstellingen rekening als ze over deze werken advies moet geven of als ze toelating moet geven voor die werken.

Hieronder lichten we een aantal van deze beheersdoelstellingen toe zodat duidelijk is wat er mee wordt bedoeld.

De bescherming heeft tot doel de aanwezige erfgoedwaarden, -kenmerken en -elementen te vrijwaren. Essentieel is het behoud van de mijnkraters. Doel van de bescherming is deze relictten van de ondergrondse oorlog tussen 1914-18 op lange termijn veilig te stellen. Tijdens de 100-jarige herdenkingsperiode van de Eerste Wereldoorlog staan relictten van de Eerste Wereldoorlog sowieso in de aandacht. Op lange termijn is die aandacht minder verzekerd. Toch hebben deze relictten meer dan voldoende waarden om een de instandhouding op lange termijn te verantwoorden. Behoud, goed beheer en herstel indien nodig van de opgesomde erfgoedkenmerken en -elementen staan daarbij centraal. Daar tegenover staat dat het gangbare gebruik van de mijnkraters en de kraterlip altijd mogelijk moet blijven. Het bestendigen van een functie van deze mijnkraters, bij voorbeeld als vis- of siervijver, draagt bij tot het behoud ervan.

Bij eventuele beheerwerken wordt rekening gehouden worden met de kwetsbare microtopografie van de site, zodat schade aan het reliëf van de kraterlip wordt vermeden. Graafwerken gebeuren liever niet, tenzij ze noodzakelijk zijn en na afloop de oorspronkelijke reliëfvorm herstellen. In voorkomend geval kan ervoor worden gekozen om de oorspronkelijke vorm van krater 5 te herstellen. De graafwerken die daarvoor nodig zouden zijn – mocht deze gelegenheid zich voordoen- zijn wel altijd toegelaten, op voorwaarde dat ze onderbouwd zijn.

Wordt in de toekomst het herstel van de kraterwand overwogen, dan geeft men bij voorkeur voorrang aan een zachte oeverbeschoeiing, zoals het aanvoeren van aarde ter versteviging van de wand, zonder dat dit het volume van de kratermond aantast.

Het gebruikelijke onderhoud van de vegetatie op de kraterlip of in de kratermond door te snoeien, kappen of begrazen, is te allen tijde toegelaten. In het geval een of meerdere bomen gekapt moeten worden, kan dat best gebeuren door stomp en wortels niet te rooien. De wortels in het reliëfvolume voorkomen (versnelde) erosie en verstevigen de kraterwand en -lip. Ook om veiligheidsredenen -in het bijzonder omwille van munitie in de bodem- is het aangewezen is om de stomp niet te rooien of uit te frezen.

Bedoeling van de volgende doelstellingen is conserverende maatregelen die bijdragen tot de instandhouding van de mijnkrater, zijn volume, kratermond, kraterlip uitdrukkelijk toe te laten:

- Erosiebestrijdende maatregelen bevorderen de instandhouding van het kratervolume, de vorm en de topografie in het algemeen;
- Conserverende maatregelen die verlanding tegengaan, bevorderen de instandhouding van de waterplas in de kratermond.
- Conserverende of herstellende maatregelen (aanvullen volume aarde) bevorderen de instandhouding van kraterlip.

Beschermingsdossier: Twee mijnkraters van de Eerste Wereldoorlog bij Sint-Elooi, Monument

De bescherming brengt geen enkele verplichting tot ontsluiting van de site voor het publiek met zich mee.

3.2. Bijzondere voorschriften voor het beschermd onroerend goed

Voor elk beschermd onroerend goed geldt het actief en passief behoudsbeginsel. Dit betekent dat de zakelijkrechthouders en gebruikers het beschermd goed in goede staat moeten houden door de nodige instandhoudings-, beveiligings-, beheers-, herstellings- en onderhoudswerken uit te voeren en dat het verboden is om een beschermd onroerend goed te ontsieren, te beschadigen, te vernielen of de erfgoedwaarden er van aan te tasten. Het betekent ook dat een zakelijkrechtouder en gebruiker verplicht is het beschermd onroerend goed als een goed huisvader te beheren en het dus niet te verwaarlozen. Alle voorschriften voor de instandhouding en het onderhoud van het beschermd onroerend goed die van toepassing zijn op het beschermd goed zijn opgenomen in artikel 4 van het beschermingsbesluit.

In het Onroerenderfgoeddecreet en Onroerenderfgoedbesluit is een aantal algemene voorschriften voor de instandhouding en het onderhoud van beschermd onroerend erfgoed opgenomen. Dat zijn deze:

- het goed als een goede huisvader beheren en de nodige voorzorgsmaatregelen nemen tegen schade ten gevolge van brand, blikseminslag, diefstal, vandalisme, wind of water;
- de toestand van het goed regelmatig controleren;
- regulier onderhoud uitoefenen;
- onmiddellijk passende consolidatie- en beveiligingsmaatregelen nemen in geval van nood.

3.3. Toelatingsplichtige handelingen voor het beschermd onroerend goed

Voor sommige werken aan het beschermd onroerend goed moet een toelating worden gevraagd. Sommige werken kunnen namelijk een negatief effect hebben op de erfgoedwaarden. Voor alle werken die stedenbouwkundig vergunningsplichtig zijn, of waarvoor een verkavelingsvergunning, milieuvergunning of natuurvergunning nodig is vraagt de vergunningverlener (de gemeente of de Vlaamse overheid) advies aan het agentschap Onroerend Erfgoed van de Vlaamse overheid.

Voor een aantal werken die niet vergunningsplichtig zijn, moeten de zakelijkrechthouders en gebruikers, voorafgaand aan de uitvoering van de werken, toelating vragen aan het agentschap Onroerend Erfgoed of aan de erkende Onroerenderfgoedgemeente. Een overzicht van alle erkende onroerenderfgoedgemeenten is te vinden op www.onroerenderfgoed.be.

De werken waarvoor u toelating moet vragen zijn opgesomd in artikel 5 van het beschermingsbesluit.

4. BRONNEN

In Flanders Fields Kenniscentrum, Collectie loopgravenkaarten, Britse, 28SW2, 29 juli 1916, Sint-Elooi: Canadese kaart van de 11th Canadian Infantry Brigade.

In Flanders Fields Kenniscentrum, Collectie loopgravenkaarten, Duitse, 28SW2, 2 juni 1917: Mesen-Noord; 3 april 1918 Mesen-Noord.

WESTERN FRONT ASSOCIATION 2008: Mapping the Front: Ypres. British mapping 1914-1918: Great War Trench Map DVD Collection, (Western Front Association, in association with the Imperial War Museum), M_81_000409, M_026186.

Beschermingsdossier: Twee mijnkraters van de Eerste Wereldoorlog bij Sint-Elooi, Monument

Bayerische Hauptstaatsarchiv München General Kommando II, AK bd 8, loopgravenkaart Wijtschateboog , 21 april 1915, schaal 1:20.000.

War diaries - 2nd Tunnelling Company, Canadian Engineers, 16 augustus 1916, War Diaries of the First World War via ArchiviaNet online research tool [online], <http://data2.collectionscanada.ca/e/e059/e001452628.jpg> via <http://www.canadaatwar.ca/forums/showthread.php?t=2839> (geraadpleegd op 16 mei 2013).

Gewestplan geraadpleegd via Geopunt Vlaanderen:

http://www.geopunt.be/kaart?viewer=gewestplan_app/index.html (geraadpleegd op 1 december 2016).

Provinciaal Ruimtelijk Structuurplan West-Vlaanderen Gecoördineerde versie 2014 deel 1 tekst: Ruimte voor verscheidenheid: http://www.west-vlaanderen.be/kwaliteit/Leefomgeving/ruimtelijke_ordening/structuurplan/Documents/Geo%20C3%B6rdineerde%20versie%20PRS%202014_tekst.pdf (geraadpleegd op 16 december 2017).

Ruimtelijk structuurplan Vlaanderen planningsprocessen Landbouw, natuur en bos: Regio Kust, Polders en Westhoek [online], <https://rsv.ruimtevlaanderen.be/RSV/RuimtelijkStructuurplanVlaanderen/Planningsprocessen/Landbouwnatuurenbos/KustPoldersenWesthoek> (geraadpleegd op 1/12/2016).

STAD IEPER 2000: Gemeentelijk ruimtelijk structuurplan [online], <https://www.ieper.be/gemeentelijk-ruimtelijk-structuurplan> (geraadpleegd op 5 januari 2017)

BARTON P. 2008: *De slagvelden van Wereldoorlog I*, Tielt, 142-145.

BASTANIER H. 1933: Geschichte des Grossherzoglich-Mecklenburgischen Reserve-Infanterie-Regiments Nr. 214, S.I.

DEWILDE M., VERMEULEN B. & WYFFELS F. 2015: De sporen van de 'grote' oorlog archeologisch onderzocht: proefsleuvenonderzoek in Sint-Elooi (Voormezele, Ieper, prov. West-Vlaanderen), Onderzoeksrapporten Agentschap Onroerend Erfgoed 19, Brussel.

FUSSLEIN O. 1932: Der Minenkrieg in Flandern, in Heinrici (red.), *Das Ehrenbuch der Pioniere*, Berlijn, 541-548.

FIERENS E. 2003: De mijnen (diepe) van Sint-Elooi 1916, *Schrapnel*, 3.

KRANZ W. 1935: Mineurkampf und Kriegsgeologie im Wytschaetebogen, *Vierteljahrschriftershefte für Pioniere*, 2/3, 174.

LAMPAERT R. 2000: *De mijnenoorlog in Vlaanderen*, S.I., 74.

NICHOLSON G.W. 1962: *Official History of the Canadian Army in the First World War: Canadian Expeditionary Force 1914-1919*, Ottawa, 137-147.

OLDHAM P. 2000: *De heuvelrug van Mesen : Mesen, Wijtschate, St-Elooi*, (Slagveld België, 4), Erpe, 43-53, 94-95.

S.N. 1922: *The work of the Royal Engineers in the European War, 1914-19: Military Mining*, Chatham, 23-24, plaat XVIII.

STICHELBAUT B. & CHIELENS P. 2013: *De oorlog vanuit de lucht. 1914-1918: het front in België*, Brussel, 62, 90, 116.

PEPIN C. 1914-1918: La guerre du Canada. Saint-Éloi ou la tragédie des craters [online], <https://carlpepin.com/2010/08/22/1914-1918-la-querre-du-canada-saint-eloi-ou-la-tragedie-des-crateres/> (geraadpleegd op 9 februari 2017)

TIESSEN M. 1937: *Königlich Preussisches Reserve Infanterie Regiment 213. Geschichte eines Flandernregiments*, Glückstadt, 366-386.

VERBOVEN H. 2014: De Westhoek ondermijnd, *M&L*, 33/1, 6-27.

ZIEGENRUCKER 1920: Der Lehmhügel von St-Eloi, *Unsere Pioniere im Weltkriege I*, Berlijn, 50-52.

Beschermingsdossier: Twee mijnkraters van de Eerste Wereldoorlog bij Sint-Elooi, Monument

5. BIJLAGEN BIJ HET INHOUDELIJK DOSSIER

5.1. Omgevingsplan bij de bescherming

Afzonderlijk document

5.2. Fotobijlage

De fotobijlage bij het ministerieel besluit bevat alle relevante foto's voor dit dossier. Er is geen afzonderlijke fotobijlage bij het dossier gevoegd.

5.3. Kaarten en figuren

Afzonderlijk document

5.4. Criterianota: Relicten van de mijnenoorlog aan het front van de Eerste Wereldoorlog

Afzonderlijk document